

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף טו

(בעמוד הקודם)

למדו במשנה 'על פי עדים'. כלומר המזיק משלם את הנזק על פי עדים שיעידו בבית דין שהוא הזיק.

פרט למודה בקנס: דברי המשנה באים למעט שאם המזיק חייב קנס (כגון ששורו הרג עבד והוא חייב שלושים של עבד) והוא בא לבית דין לפני שהגיעו העדים להעיד עליו, והודה במעשה - הוא פטור מלשלם.

קושיא: הניחא למ"ד וכו'.

תירוץ: **סיפא איצטריכא ליה:** למאן דאמר מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור - המשנה באה לחדש את ההמשך 'ועל פי עדים בני חורין ובני ברית'. כלומר דוקא עדים 'בני חורין' כשרים להעיד ולא עבדים, ודוקא עדים 'בני ברית' כשרים ולא גויים.

וצריכא: לכתוב ששניהם פסולים ולא הינו לומדים אחד מהשני. כי אם היה כתוב רק שעבד פסול לעדות - היינו חושבים שגוי כשר, כי בעבד יש חומרה שאין לו 'יחוס' כלומר הוא לא מתייחס אחר אבא שלו (אלא הוא כמו בהמה ועליו נאמר 'עם הדומה לחמור'), אבל גוי מתייחס אחר אביו. מאידך, אם היה כתוב גוי - לא היינו יודעים שעבד פסול, כי בגוי יש חומרה שהוא לא שייך לשום מצוה ממצוות התורה, אבל עבד חייב במצוות כאישה.

למדנו במשנה: והנשים בכלל הנזק.

מנהגי מילי: מניין דבר זה שאישה שווה לאיש לגבי נזקין? הגמרא מביאה שלוש מקורות לכך שאישה שוה לאיש לענינים שונים, והמקור האמצעי ישמש לנידון שלנו.

השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה: כלומר לכל דבר שיש בו עונש. כגון שצריך להביא עליו קרבן לכפרה - כמדובר שם בפסוק (והוא הדין לעונש מלקות או כרת).

השוה הכתוב אשה לאיש דינין שבתורה: כלומר לכל דיני ממונות. כגון גזל, אונאה וכו', וכן לדיני נזיקין.

השוה הכתוב אשה לאיש לכל מיתות שבתורה: כלומר שחייבים על הריגת אשה כמו על הריגת איש, כגון לתשלום כופר שמשלם הבעלים אם שורו הרג אישה - כמדובר שם בפסוק (והוא הדין אם הרגה בעצמו שחייב מיתה במזיד).

וצריכא: התורה צריכה לכתוב את שלושת המקרים הללו שאשה שווה בהם לאיש, ולא היינו יכולים ללומדם זה מזה.

כי אם היה כתוב רק הדין הראשון שאישה שווה לאיש לענין קרבן - היינו חושבים שדוקא שם הקב"ה חס עליה שתהיה לה כפרה, אבל לא יהיו לה דיני ממונות משום שדוקא איש שהוא עוסק במשא ומתן יש לו את הדינים הללו ולא אשה.

ואי אשמעינן דינין: אם היה כתוב רק בדיני ממונות שאשה שווה לאיש - היינו חושבים שדוקא שם היא שווה לאיש כדי שתהיה לה 'חיותא' - חיים, כלומר שיסכימו למכור לה מוצרים, כי אם אין לגביה דיני ממונות היא תוכל לגזול את כולם וכולם יוכלו לגזול אתה וממילא כולם יתרחקו ממנה. אבל לגבי 'כפרה' כלומר לגבי קרבן היינו חושבים שדוקא איש שחייב בכל המצוות חייב כפרה אבל אשה שחייבת רק בקצת מצוות, לא. (מכיון שהיא לא עוסקת בתורה ומצוות היא לא יודעת את חומר העבירה ומספיק לה תשובה. נחלת משה).

ואי אשמעינן הני תרת: קרבן ודינים - היינו חושבים שדוקא בהם אישה שווה לאיש בגלל הכפרה ובגלל החיות. אבל לגבי 'קטלא' כלומר הריגת בן אדם, דוקא אם השור הרג איש - חייב בעליו כופר בגלל שהוא הרג אדם שחייב בכל המצוות, אבל אם השור הרג אישה - בעליו פטור מכופר משום שהיא לא חייבת בכל המצוות.

ואי אשמעינן כופר: ואם היה כתוב רק הדין של 'כופר' כלומר של הריגת אישה, היינו חושבים שדוקא בזה אשה שווה לאיש משום שיש כאן הריגת נשמה, אבל בשני הדינים הראשונים לא. קמ"ל.

למדנו במשנה: 'הניזק והמזיק בתשלומין'. כלומר ששניהם מפסידים כסף בשתלומין, המזיק משלם חצי מהנזק והניזק מפסיד חצי. הגמרא מבארת באיזה מקרה מדובר.

איתמר פלגא נזקא: חצי נזק שמשלם בעל שור תם, נחלקו הדעות האם התשלום הוא מדין 'ממון' כלומר חיוב ממוני, או מדין 'קנס'. והנפקא מינה: אם בא הבעלים והודה במעשה - אם הוא חייב לשלם מדין קנס הוא פטור מלשלם כי הדין הוא 'מודה בקנס פטור', אבל אם הוא חייב לשלם מדיני ממונות הוא חייב.

לדעת רב פפא הוא ממון. משום שלדעתו סתם שוורים (שאינו מועדים לנגיחה) הם לא בחזקת שמירה שלא ינגחו, ולכן על הבעלים לשמור עליהם, ומשלא עשו זאת - בעיקרון היו צריכים לשלם נזק שלם, רק שהתורה ריחמה על הבעלים ופטרה אותם מלשלם חצי נזק כי עדיין לא העידו בהם. נמצא שהתשלום הוא מדינא.

ואילו לדעת רב הונא בריה דרב יהושע הוא קנס. כי לדעתו סתם שוורים בחזקת שמורים שלא לנגוח, ולכן הבעלים אמור היה להיות פטור מלשלם כלל, אלא שהתורה קנסה את הבעלים שישלם חצי נזק כדי שימור על שורו היטב.

תנן הניזק והמזיק בתשלומין: כאמור כוונת המשנה שהניזק והמזיק שותפים בתשלום הנזק, דהיינו כנזק של קרן תם שהבעלים משלם חצי נזק. בשלמא למ"ד שחצי נזק הוא ממון - ניחא, כי כאמור הבעלים היה אמור לשלם נזק שלם והתורה חסה עליו שישלם רק חצי. נמצא שהניזק מפסיד את חצי הנזק הנוסף. אבל למ"ד שחצי נזק קנס כי כאמור הבעלים לא היה אמור לשלם כלום והתורה קנסה אותו שישלם חצי - אם כן הרי הניזק מקבל חצי נזק שבכלל לא מגיע לו, וודאי שהוא לא שותף לתשלומים!

ואם כן יש כאן ראייה כמאן דאמר ממונא, וקושיא על מאן דאמר קנסא.

תירוץ: לא נצרכא אלא לפחת נבילה: גם למ"ד קנסא יש כאן השתתפות של הניזק בתשלומים. כי הנבלה שייכת לניזק, והמזיק משלם את הנזק בניכוי השווי של הנבלה בשעת מיתה. אבל אם אחר כך ירד הערך של הנבלה, הניזק מפסיד.

קושיא: פחת נבילה הא תנא ליה: והרי כבר למדנו את הדין הזה מהמשנה הקודמת: 'תשלומי נזק' וביארה הברייתא שם שהבעלים של השור הניזק מטפלים בנבלה.

תירוץ: **חדא בתם וחדא במועד**: יש צורך ללמד זאת פעמיים: אחד לשור תם ואחד לשור מועד.

וצריכא: את שניהם. כי בשור תם יש סיבה לומר שדוקא בו הניזק יפסיד את הפחת כבילה - משום שעדיין השור לא מועד ולכן מקילים עליו, מה שאין כן במועד. ואילו בשור מועד יש סיבה לומר שדוקא בו הניזק יפסיד - בגלל שהבעלים משלם נזק שלם, מה שאין כן בתם.

תא שמע מה בין תם למועד: המשנה הבאה כותבת את ההבדל בין תם למועד: תם משלם חצי נזק רק מגופו, כלומר שאם שווי גופו קטן מחצי הנזק הוא לא משלם יותר, ואילו מועד משלם נזק שלם אפילו מהנכסים המעולים שלו (= 'מעלייה').

אך למאן דאמר חצי נזק קנסא - קשה: היה על המשנה לכתוב עוד הבדל: בשור תם אם הודה הבעלים הוא נפטר מלשלם, כי חצי נזק הוא קנס והדין הוא שמודה בקנס פטור. ואילו בשור מועד אם הודה חייב.

תירוץ: **תנא ושייר**: התנא שייר זאת. הגמרא מקשה: מה עוד שייר התנא (כי אין דרכו לשייר רק דבר אחד)?

תירוץ: **שייר חצי כופר**: כלומר שור מועד שהרג אדם משלם כופר ליורשים, אבל שור תם לא משלם כלום.

דחיה: **אי משום וכו'**: אין זה שיוור. כי התנא הזה סובר כרבי יוסי הגלילי שתם משלם חצי כופר. (ואם כן הדין הזה כבר כלול במה שאמרה המשנה שתם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, והוא הדין לכופר).

ת"ש המית שורי: אדם שבא לבית דין והודה: 'המית שורי את אדם פלוני' או שאמר 'המית שורי את שורו של פלוני' - הוא משלם על פי הודאת עצמו. לכאורה מדובר אפילו בשור תם, והיינו שאם אמר שהרג את פלוני משלם חצי כופר (ואליבא דרבי יוסי הגלילי הנ"ל), ואם אמר שהמית את שורו של פלוני משלם חצי נזק. מוכח שחצי נזק ממונא הוא, כי אם הוא קנס היה צריך להיות פטור.

דחיה: **לא במועד**: מדובר בשור מועד. ולכן משלם על פי עצמו.

אבל תם מאי וכו': אם כן בתם מה הדין? - אינו משלם חצי נזק. אבל אם כך הרי המשנה שם ממשיכה בסיפא שהאומר 'המית שורי את עבדו של פלוני - אין משלם על פי עצמו' משום שהוא מודה בקנס ופטור. והרי אם כן, מדוע המשנה צריכה ללמד אותנו שמודה בקנס פטור במקרה אחר - של עבד, היה עליה לומר זאת באותו מקרה של האומר המית שורי את שורו של פלוני שחייב - במה זכרים אמורים במועד אבל בתם אינו משלם על פי עצמו (משום שהוא מודה בקנס).

תירוץ: כולה במועד קמייירי: כל המשנה עוסקת רק בשור מועד, ולכן היא הביאה חילוקי דינים בשור מועד.

ת"ש זה הכלל: כל המשלם יותר ממה שהזיק - דהיינו המשלם קנס שהתשלום לא תלוי בשווי של הנזק. וכגון שור שהרג עבד משלם שלושים שקלים, אפילו אם העבד שווה שקל אחד. הדין הוא שהמשלם יותר ממה שהזיק אינו משלם על פי עצמו (על פי הודאת פיו) - מכיון שהמודה בקנס פטור.

מאי לאו: מדויק מדברי המשנה שאם משלם פחות ממה שהזיק הוא כן משלם על פי עצמו. והיינו חצי נזק של שור תם. קושיא על מאן דאמר חצי נזק קנסא.

דחיה: לא, הא כמה שהזיק משלם: תדייק מהמשנה כך: המשלם כמו שהזיק - משלם על פי עצמו. והיינו שור מועד שמשלם נזק שלם.

אבל פחות מאי? הכי נמי דלא משלם: ועדיין עלינו לדייק מהמשנה: אבל פחות - דהיינו חצי נזק - לא משלם על פי עצמו. אך אם כן קשה: מדוע אמרה המשנה 'המשלם יותר ממה שהזיק', היה עליה לומר 'כל שאינו משלם כמה שהזיק' דהיינו בין יותר ובין פחות - אינו משלם על פי עצמו!

ולכן מסיקה הגמרא שתויבתא על מאן דאמר קנסא.

אך ממשיכה הגמרא ואומרת שהלכתא כמאן דאמר קנסא.

קושיא: תויבתא והלכתא?: אם תויבתא עליו איך הלכה כמותו?

תירוץ: אין. טעמא מאי וכו': אכן. משום שהתיבתא הזו אינה תויבתא. משום ש'לא פסיקא ליה' - לא יכל התנא לכתוב את הכלל 'כל שאינו משלם כמה שהזיק' ולכלול בו גם פחות ממה שהזיק שאינו משלם על פי עצמו (והיינו בתם) - משום שבפחות ממה שהזיק יש מקרה שכן משלם על פי עצמו. והוא, 'חצי נזק צרורות' (=

בהמה שהזיקה על ידי השלכת אבנים תוך כדי הילוכה), שאמנם משלם חצי נזק אבל הלכה למשה מסיני שזה ממונא ולא קנס, ובזה כן ישלם על פי עצמו.

ולכן אין ראייה מדבריי התנא לגבי חצי נזק רגיל שבאמת לא ישלם על פי עצמו.

והשתא דאמרת וכו': ועכשיו שאמרת להלכה שחצי נזק הוא קנסא. אם כלב יאכל כבשים, או חתול יאכל תרנגולים - זהו דבר משונה ונחשב ל'קרן', וממילא עליהם לשלם חצי נזק. אבל מכיון שחצי נזק הוא קנס, והדין הוא שאין דנים דיני קנסות אלא בדיינים סמוכים (איש מפי איש עד משה רבינו), ואילו בבבל אין סמיכה, ממילא אי אפשר לגבות קנסות בבבל, ופטור.

והני מילי: וכל זה דוקא כשאכלו הכלב או החתול - כבשים או תרנגולים גדולים, אבל בקטנים דרכם בכך.

ואם תפס: ואם הניזק תפס את ממון המזיק לגביית הנזק, לא מוציאים ממנו את מה שתפס.

ואי אמר: ואם הניזק לא תפס אבל הוא מבקש מבית דין בבבל שיקבעו לו זמן שילך עם המזיק לדון בבית דין שבארץ ישראל, ששם יש דיינים סמוכים שדנים דיני קנסות - קובעים לו זמן.

ואם המזיק לא רוצה ללכת איתו - מנדים אותו. ובין כך ובין כך מנדים את המזיק עד שהוא יסלק את ההיזק, כלומר יהרוג את הכלב או החתול המזיקים.

משנה: הבהמה אינה מועדת וכו': המשנה מביאה חמשה דברים שהם משונים (ולכן הם תולדה של קרן) שהבהמה אינה מועדת לעשות אותם, ואם הזיקה בצורה הזו היא נחשבת לשור תם שמשלם חצי נזק.

לא לנגוח בקרן שלה, ולא לנגוף בגוף שלה, וכו'.

חמישה מועדין:

השן מועדת: עכשיו הגמרא עוברת לחמישה דברים שהבהמה מועדת לעשות אותם, ולכן אם הזיקה בצורה הזו משלם נזק שלם.

ושור המועד: דהיינו שור המועד לאחת מהחמש צורות הנ"ל (נגיחה, נגיפה וכו') שהעידו בו שלוש פעמים - משלם נזק שלם.

ושור המזיק ברשות הניזק: אם נכנס שור המזיק לרשות הניזק, משלם בכל מקרה נזק שלם.

דין נוסף:

הזאב והארי: מועדים לכל נזק שיעשו, ותמיד משלם נזק שלם.

בזמן שהן בני תרבות: אם גידל אותם אדם בתוך ביתו הם לא מועדין להזיק, חוץ מנחש שהוא מועד לעולם להזיק.

גמרא: מדקתני השן מועדת לאכול: משמע שמדובר במשנה בחצר הניזק, שהרי הדין הוא ש'שן' חייבת רק ברשות הניזק (כפי שלמדנו לעיל מהפסוק 'וביער בשדה אחר'). אלא שקודם לכן במשנה כתוב ב'חמישה תמים' שהבהמה אינה מועדת כשהיא תמה לעשות מעשים משונים של קרן - והיינו שהיא לא מועדת לשלם נזק שלם אבל כמובן שהיא משלמת חצי נזק.

והרי אם מדובר בחצר הניזק, נמצא שדעת המשנה כדעת רבנן. כפי שלמדנו לעיל, נחלקו רבנן ורבי טרפון ב'משונה' כלומר 'קרן' בשור תם (שהוא מזיק בצורה משונה, כל עוד הוא לא נעשה מועד ורגיל להזיק בנגיחה) - אם הזיק בחצר הניזק: לדעת רבנן קרן תמה בחצר הניזק משלם חצי נזק ולדעת רבי טרפון משלם נזק שלם.

אימא סיפא: בחמישה מועדים 'ושור המזיק ברשות הניזק' דהיינו שמשלם נזק שלם. וזה מתאים לדעת רבי טרפון.

ואם כן קשה: הרישא כרבנן והסיפא כרבי טרפון?

תירוץ: אין: אכן כן. וכמו שאמר שמואל לרב יהודה: שינא (= חריף ומחודד), תעזוב את המשנה שלך, כלומר אל תטרח ליישב אותה כמו דעה אחת, ובוא אחרי ותאמר כמוני שהרישא כרבי טרפון והסיפא כרבנן.